

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної педагогіки та спеціальної психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Формування комунікативної компетентності у молодших школярів із
труднощами в навчанні

Виконала студентка групи Сом-2(2)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Безнощенко Юлія Юріївна
Керівник: Дергач М. А.
Рецензент: Походенко С. В.
Нормоконтроль ____ Ю. С. Дерев'янку

Запоріжжя
2020 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 41 с., 6 табл., 2 рис., 50 джерел, 4 додатки.

Об'єкт дослідження: комунікація дітей із труднощами в навчанні.

Предмет дослідження: комунікативна компетентність молодших школярів із труднощами в навчанні.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити особливості процесу розвитку та корекції комунікативної компетентності молодших школярів із труднощами в навчанні.

Методи дослідження: теоретичні, емпіричні, кількісний і якісний аналіз отриманих даних, математична обробка даних, описовий, порівняльний.

Несформованість мовленнєво-мисленнєвої діяльності, знижені комунікативні потреби та пізнавальні можливості дітей, недостатній запас знань і невміння використовувати наявні мовні засоби значно утруднюють процес спілкування та формування комунікативної компетентності означеної категорії дітей. Тому, вивчення проблеми формування комунікативної компетентності молодших школярів із труднощами в навчанні становить значний науковий інтерес і є на сьогодні досить актуальною, а результати дослідження матимуть вагоме практичне значення.

КОМПЕТЕНТНІСТЬ, КОМУНІКАЦІЯ, КОМУНІКАТИВНА
КОМПЕТЕНТНІСТЬ, ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ, МОЛОДШІ ШКОЛЯРІ,
ТРУДНОЩІ У НАВЧАННІ

ВСТУП

Актуальність дослідження. Розвитку мовлення та мислення в молодшому шкільному віці належить особлива роль. З самого початку навчання мислення та мовлення осідають центральне місце в психічному розвитку дитини, і є визначальними у системі інших психічних функцій.

Сучасні вимоги до всебічного і гармонійного розвитку підрастаючого покоління висувають більш високі вимоги до мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку із труднощами у навчанні.

Як свідчать дослідження Л. Виготського, О. Лурія, І. Марковської, В. Лебединської, Є. Соботович та інших авторів, затримка психічного розвитку різного генезису спричиняє порушення мовленнєвої функції, в основі яких – недостатня сформованість як лінгвістичного, так і комунікативного компонентів мовленнєвої діяльності, що виражаються у неправильному використанні мовних елементів у процесі словотвору, розумінні складних граматичних категорій, побудові різних граматичних конструкцій під час висловлювання, і в цілому у порушенні комунікативної компетентності таких дітей.

Несформованість мовленнєво-мисленнєвої діяльності, знижені комунікативні потреби та пізнавальні можливості дітей, недостатній запас знань і невміння використовувати наявні мовні засоби значно утруднюють процес спілкування та формування комунікативної компетентності означеної категорії дітей. Тому, вивчення проблеми формування комунікативної компетентності молодших школярів із труднощами в навчанні становить значний науковий інтерес і є на сьогодні досить актуальною, а результати дослідження матимуть вагоме практичне значення.

Дослідження сучасного стану проблеми комунікативної компетентності молодших школярів із труднощами у навчанні виявило, що

сьогодні на методологічному і теоретичному рівнях ця проблема досліджена досить глибоко, проте на практичному рівні вона розроблена ще не достатньо, що і зумовило вибір теми магістерської роботи: «Формування комунікативної компетентності у молодших школярів із труднощами в навчанні».

Об'єкт дослідження: комунікація дітей із труднощами в навчанні.

Предмет дослідження: комунікативна компетентність молодших школярів із труднощами в навчанні.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити особливості процесу розвитку та корекції комунікативної компетентності молодших школярів із труднощами в навчанні.

Для досягнення поставленої мети були визначені наступні завдання:

1. На основі аналізу наукової літератури узагальнити сучасне трактування поняття «комунікативна компетентність» та охарактеризувати особливості порушень комунікативної компетентності молодших школярів із труднощами в навчанні.

2. Емпіричним шляхом виявити порушення комунікативної компетентності молодших школярів із труднощами в навчанні та виявити шляхи їх подолання.

3. Визначити та перевірити особливості процесу формування комунікативної компетентності у молодших школярів із труднощами в навчанні.

4. Розробити методичні рекомендації для педагогів початкової школи щодо формування комунікативної компетентності молодших школярів із труднощами в навчанні.

У процесі дослідження використовувалися такі методи: теоретичні (аналіз літератури з проблеми дослідження, узагальнення та систематизація отриманої інформації), емпіричні (тестування, аналіз продуктів діяльності), кількісний і якісний аналіз отриманих даних, математична обробка даних, описовий, порівняльний.

Був використаний такий діагностичний інструментарій:

1. Авторська анкета на виявлення способів комунікативної поведінки молодших школярів із труднощами в навчанні.
2. Методика «Незакінчена розповідь» (К. Фопель) для виявлення рівня сформованості емпатії молодших школярів із труднощами в навчанні.
3. Методика «Картинки» (Р.Р. Калініна) для виявлення способу реагування на конфліктну ситуацію в комунікації молодших школярів із труднощами в навчанні.

Методологічне підґрунтя дослідження склали:

- вчення Л. Виготського про структуру дефекту та концепція культурно-історичного розвитку вищих психічних функцій;
- діяльнісний підхід до формування особистості дитини (О. Леонтьєв).

Теоретичне значення роботи полягає у тому, що поглиблено сучасне уявлення про комунікативну компетентність молодших школярів із труднощами в навчанні, підібраний навчальний та методичний матеріал для проведення корекційної роботи з формування комунікативної компетентності молодших школярів із труднощами в навчанні.

Практична значущість роботи полягає в тому, що отримані результати можуть використовуватися в роботі вчителів початкових класів спеціалізованих шкіл, а також в інклюзивних класах загальноосвітніх шкіл, в роботі реабілітаційних центрів, на курсах підвищення кваліфікації викладачів загальноосвітніх шкіл, в роботі з батьками, які виховують молодших школярів із труднощами в навчанні.

Структура та обсяг магістерської роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел (47 найменувань). Містить 6 таблиць, 2 рисунки, 4 додатки, загальний обсяг роботи – 64 сторінки, із них основного тексту 41 сторінка.

ВИСНОВКИ

Проведене в межах магістерської роботи теоретичне та емпіричне дослідження дозволяє зробити такі висновки:

1. В сучасному світі люди не можуть обійтися без спілкування. Якщо комунікативну компетентність розглядати через призму психологічної структури спілкування, то її можна вважати складовою спілкування. Зважаючи на це, комунікативний процес розуміється як інформаційний процес між людьми як активними суб'єктами, з урахуванням відносин між партнерами. Отже, комунікативну компетентність можна вважати характеристикою, що забезпечує людині ефективну взаємодію в суспільстві, самореалізацію та задоволеність життям в цілому.

Актуальність розвитку комунікативних вмінь молодших школярів зумовлена зростанням вимог до комунікаційної взаємодії і толерантності членів суспільства, міри відповідальності і свободи особового вибору. Відповідно початкову школу необхідно розглядати як найважливіший етап формування навичок спілкування і взаємодії молодших школярів, особливо таких, які мають труднощі в навчанні.

Аналіз наукової літератури дозволяє засвідчити, що комунікативна компетентність молодших школярів із труднощами в навчанні являє собою сукупність знань, умінь і навичок, які забезпечують ефективність протікання комунікативних процесів (оволодіння навичками мовного спілкування, сприйняття, оцінка і інтерпретація комунікативних дій, планування ситуації спілкування) з урахуванням специфіки психічного розвитку дитини, особливостей труднощів в навчанні, що включають вплив на мотиваційну сферу (зміна ціннісних орієнтацій і установок особистості, формування комунікативної культури), а також правила регуляції комунікативної поведінки молодшого школяра та засобів її корекції.

Розвиток компонентів комунікативної компетентності (мотиваційного, операційного, регулятивного) у молодших школярів із труднощами у навчанні відбувається із значною затримкою та відхиленням, що є наслідком порушення когнітивних процесів, емоційно-вольової та особистісної сфери розвитку у зазначеній категорії дітей.

Діти молодшого шкільного віку не завжди можуть адекватно висловити свої думки, почуття, відчуття, що є перешкодою для встановлення повноцінного контакту з партнерами по комунікації. Водночас саме молодший шкільний вік надзвичайно сприятливий для оволодіння комунікативними навичками через особливу чутливість дітей до мовних явищ, інтересу до осмислення комунікативного досвіду, спілкування.

2. Аналіз результатів дослідження показав, що молодші школярі із труднощами в навчанні у цілому розуміються на загальноприйнятих нормах поведінки: при зустрічі із знайомими дорослими вони зупиняються і вітаються. Водночас значна кількість може перервати розмову дорослих, вони готові звернутися за допомогою до іншої людини, проте не використовують ввічливих слів, при виконанні ритуалу прощання не використовують вербальні способи прощання, в комунікації прагнуть задовольнити, насамперед, свої потреби, можуть уникати взаємодії, якщо людина не відповідає їхньому образу співрозмовника. Поряд із цим більшість полюбляє комунікативний процес і віддають перевагу активним емоційним холеричним співрозмовникам.

Отже, можемо зазначити, що далеко не всі діти правильно розуміють норми та правила спілкування у суспільстві, дехто з них відверто нехтує ними, тому що не вважає, що дотримуватись норм та правил спілкування з дорослими та однолітками це дуже важливо.

Рівень сформованої емпатії к молодших школярів із труднощами в навчанні переважно виявляється на високому та середньому рівнях. Діти емоційно реагують на ситуації несправедливості та болю, проявляють страждання, активно висловлюють своє ставлення; у них проявляється здатність до рефлексії, тобто вони здатні ставити себе на місце іншої

людини і співпереживати їй; при виявленні почуттів діти використовують вербальні та невербальні засоби виразності: інтонації голосу, міміку і жести.

В ході комунікації молодші школярі із труднощами в навчанні обирають переважно самостійні та конструктивні дії, агресивні дії виконуються досить рідко; в ситуації конфліктної комунікації такі діти частіше обирають стратегію уникнення конфлікту і для вирішення ситуації, що утворилася, звертаються за допомогою до дорослих.

В цілому можемо констатувати, що комунікативна компетентність молодших школярів із труднощами в навчанні знаходиться на середньому і низькому рівні.

3. В ході виконання магістерської роботи було визначено та перевірено особливості процесу формування комунікативної компетентності у молодших школярів із труднощами в навчанні.

Процес формування комунікативної компетентності у молодших школярів із труднощами в навчанні розглядався як система, що складається із трьох взаємопов'язаних компонентів: когнітивного, емоційно-ціннісного та діяльнісного. Такий підхід дозволив дібрати та упорядкувати методичні матеріали для розвитку комунікативної компетентності молодших школярів із труднощами в навчанні.

Встановлено, що процес формування комунікативної компетентності у молодших школярів із труднощами в навчанні має включати розвиток знанієвої складової щодо правил та способів комунікації, тренінгові вправи та ігри на розвиток емоційної складової психіки дитини, емпатії, регуляції сенсомоторної активності, формування їх мовної та мовленнєвої компетентності, відпрацювання технологій взаємодії в різних ситуаціях комунікації; підвищення самостійності в освоєнні комунікативних навичок, розвиток готовності до комунікації, формування комунікативної культури.

Виконана на контрольному етапі експерименту повторна діагностика рівня сформованості комунікативної компетентності молодших школярів із труднощами в навчанні дозволила виявити динаміку розвитку їх

комунікативної компетентності та засвідчила ефективність обраного методичного матеріалу.

Таким чином, результати, отримані в ході емпіричного дослідження, підтвердили висунуту гіпотезу про те, що в ході спеціально організованого корекційного процесу у молодших школярів із труднощами в навчанні можливо формувати комунікативну компетентність.

4. На основі отриманих даних теоретичного і емпіричного етапів експерименту було розроблено методичні рекомендації для викладачів початкових класів навчальних закладів, де навчаються діти із труднощами в навчанні. Головна ідея полягає у поетапному комплексному формуванні комунікативної компетенції молодших школярів із труднощами в навчанні і в ході навчальної, і в ході виховної роботи з ними.

Перспективи подальших наукових пошуків вбачаємо у вивченні впливу соціально-психологічних та соціально-культурних умов на розвиток комунікативної компетентності молодших школярів із труднощами в навчанні; розробці змісту, способів та методів надання таким дітям індивідуальної допомоги в педагогічному процесі освітніх закладів різного типу.